

**ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ
МУЗИЧНОГО
7**

МИСТЕЦТВО: ДІАЛОГ

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
I семестр. Тема 1. Музичне			
1		Українська музика: традиції і новаторство	Т. Петриненко. «Україна» (або Н. Петраш. «Моя Україна» чи А. Карпенко. «Моя Україна»)
2		Невечернє народне джерело	
3		Витоки української опери	Н. Май. «Спасибі, Вчителю»
4		Народна основа симфонічної музики	
5		«Пісне, душу возвелич!»	Г. Татарченко. «Гей ви, козаченьки»

**ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ
МИСТЕЦТВА
КЛАС**

ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
мистецтво у нашому житті		
«Віночок українських пісень» у виконанні Н. Матвієнко	Запропонувати відеоряд до творів, що звучали на уроці. Створити підбірку «Пісні про Україну» для власної фонотеки	Відео
Обробки укр. нар. пісень М. Лисенка, О. Кошиця, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового	Зробити власну обробку народної пісні, застосовуючи прийоми традиційної обробки	Відео; м/ф «Явтух», вірші українських поетів.
С. Гулак-Артемівський. Опера «Запорожець за Дунаєм» (фрагменти); М. Лисенко. Пісні Наталки з опери «Наталка Полтавка»	М. Лисенко. Опера «Наталка Полтавка». Інтерпретація образів пісень Наталки засобами інших мистецтв: живопису, хореографії, акторської майстерності тощо.	Фрагменти фільмів-опер «Запорожець за Дунаєм» і «Наталка Полтавка».
М. Калачевський. «Українська симфонія» (II частина). Л. Ревуцький. Друга симфонія (III частина)	Колективний проект. Створити музично-літературну композицію «Мій добрий вчителю, душа твоя криниця...»	Відео
Хори з опер М. Лисенка («Тарас Бульба») і К. Данькевича («Богдан Хмельницький»); Л. Колодуб. Сюїти «Українські танці» (ч. 12)	Озвучення подій сучасної історії	Відео; твори живопису, фрагменти українських кінофільмів козацької тематики

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
6		Відлуння народної творчості	Укр. нар. пісня «Та орав мужик край дороги»
7		Музика Карпат	М. Мозговий. «Край, мій рідний край» (або «Аркан» Р. Лижичко; «На Полонині, на верхівці» Б. Фільц; «Гуцулочка» Д. Тухманова)
8		Класика української пісні	В. Івасюк. «Водограй»
9		Духовні роздуми на всі часи	І. Шамо. «Три поради»
10		Традиції українського багатоголосся	

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
П. Чайковський. Фінал Другої симфонії; Л. Колодуб. Сюїти «Українські танці» (ч. 18); Укр. нар. пісня «Та орав мужик край дороги» (варіанти)	Зробіть добірки аудіо-записів укр. пісень, що виконувалися на різні календарні свята. Проект: проведіть у своїй школі конкурс інсценованої жартівливої народної пісні	Відео
Укр. нар. пісня на вірші Устияновича «Верховино, світку ти наш» у виконанні Квітки Цісик; М. Скорик. «Гуцульський триптих» (II ч.)	Скласти добірку пісень про карпатський край до власної фонотеки	Відео; твори живопису (Й. Бокшая, І. Труша); фрагменти к/ф «Тіні забутих предків»
П. Майборода. «Пісня про рушник», О. Білаш. «Пісня про вчительку»; «Два кольори»; І. Шамо. «Києве мій» та ін.	Підготувати музичну класну годину про творчість В. Івасюка	Відео
Г. Сковорода. Пісні зі збірки «Сад божественних пісень» (на вибір)	Запропонувати музично-поетичну годину спілкування «Філософія серця на всі часи».	Відео; репродукції творів живопису та скульптури. Фрагменти х/ф «Григорій Сковорода»
Д. Бортнянський. Фрагменти концерту №13 («Ляретто», «Херувімська №7», «Многая літа»); М. Березовський. Концерт «Не отвержи мене в пору старості» (№9); А. Ведель. «Херувімська». Укр. нар. пісні «Туман яром», «Ой чий то кінь стоїть» у виконанні сучасних вокальних колективів	Колективний проєкт — презентації творчості сучасних вокальних колективів «Традиції українського багатоголосся у наш час».	Відео

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
11		Нові жанри музичного мистецтва	І. Кириліна. «Лісова пісня»
12		«Енеїда»: від опери до рок-опери	
13		Український балет: звернення до витоків	І. Поклад. «Чарівна скрипка»
14		Фолк-напрями в сучасній українській музиці	
15		Співуча Україна	Р. Квінта. «Одна калина» (або О. Злотник. «Родина»)
16		Панорама сучасного музичного життя України. Узагальнення за темою 1	

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
Є. Станкович. Фолк-опера «Коли цвіте папороть» (фрагменти)	Передати образи «Лісової пісні» засобами інших мистецтв — живопису, хореографії та ін.	Зв'язок музики літературою
М. Лисенко. Опера «Енеїда» (фрагменти); С. Бедусенко. Рок-опера «Енеїда» (фрагменти)	Презентації: «Відтворення сюжету «Енеїди» засобами інших видів мистецтва», «Творчість Сергія Бедусенка», «Перші українські рок-опери»	Зв'язок мистецтв. Відтворення літературного сюжету у живопису (графіці), музиці, кіномистецтві
К. Данькович. Балет «Лілея» («Адажіо»); В. Кирейко. Балет «Тіні забутих предків» («Дует Марічки та Івана»)	Презентація «Образи української літератури в музичному (хореографічному) мистецтві».	Зв'язок музики з літературою, кіномистецтвом (фільми-балети)
Укр. нар. пісня «Ой там, на горі» у виконанні фольклорного колективу «Древо». Музичні композиції у виконанні рок-гуртів «ВВ», «Ілларі», «Гайдамаки» та ін. Сучасні обробки народних пісень	Створити власну обробку народної пісні в одному з сучасних стилів музики	Відеофрагменти м/ф «Жив-був пес», «Як козаки...» та ін.
Пісні, романси, арії з опер у виконанні С. Крушельницької, А. Солов'яненка, Н. Яремчука, В. Зінкевича, С. Ротару та ін.	Підготувати презентації «Золоті голоси сучасної України»	Відеофрагменти з фільмів-опер «Запорожець за Дунаєм» та ін.
Композиції у виконанні українських музичних колективів (на вибір)	Скласти колаж «Панорама сучасного музичного життя України»	Відео

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
Тема 2. Новітні			
17		Століття джазу	
18		Американська рапсодія	Дж. Гершвін. «The Man I Love» або «Clap Your Hands»
19		Паризьке танго	
20		Поети, що співають свої вірші	В. Висоцький. «Пісня про друга»
21		Рок-музика. Початок легенди	П. Маккартні, Дж. Леннон. «Yesterday», «Let It Be»

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
музичні явища		
С. Джоелін. Регтайм «Артист естради»; «Блюз західної околиці» у виконанні Л. Армстронга; «Hello, Dolly» у виконанні Е. Фіцджеральд	Створення імпровізації на мелодію дитячої пісеньки. Складання альбому художніх композицій на тему «Я слухаю джаз»	Відео; відтворення джазової тематики у живопису (Анрі Матісс)
Дж. Гершвін. «Рапсодія в стилі блюз»	Доберіть твори для альбому Дж. Гершвіна. Уявіть музику «Рапсодії в стилі блюз» у хореографічних образах, музично-кольоровому шоу або абстрактній композиції	Відео; зв'язок з кінематографом
Ш Дюмон. «Ні, я ні про що не жалкую»; «Під небом Парижу» у виконанні Е. Піаф; Ш. Азнавур. «Вічне кохання»; «Паризьке танго» у виконанні М. Матьє	Підготувати доповідь на теми «Едіт Піаф — співоча «душа Франції»» або «Кумири європейського шансону XX ст.»	Відео
Б. Окуджава. «Союз друзів», «Музикант» або ін.; В. Висоцький. «Я не люблю», «Пісня про друга» та ін.; О. Богомолець. «По лицю дощ», «Колискова» та ін.	Підготувати дискусію на тему «Пісні бардів і наша духовність»	Відео; зв'язок з літературою (поезією)
Композиції «Love Me Tender», «Rock`n`roll Long Tall Sally Medley» у виконанні Е. Преслі; «Yesterday», «Let It Be» та ін. у виконанні квартету «The Beatles»	Зробіть серію презентацій про історію рок-музики в Україні. Організуйте вечір виконання хітів «The Beatles» під караоке або інший музичний супровід	Відео; виконання пісень англійською

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
22		«Шоу має тривати!»	Підспівування композиціям «Queen»
23		Чарівність оперети	
24		Музичний театр ХХ століття: нові жанри, оновлена мова	Е. Ллойд Веббер. «Memory» з мюзиклу «Кішки»
25		Нові музичні світи. Електронна музика	О. Білаш. «Ластівка»

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
Композиції у виконанні групи «Queen»: «Bohemian Rhapsody», «We Are The Champions», «The Show Must Go On» та ін.	Підібрати відеоряд до пісні «We Are The Champions»	Відео; виконання пісень англійською
Ж. Оффенбах. «Канкан» із оперети «Орфей у пеклі»; Й. Штраус-син. Увертюра до оперети «Летюча миша», Вальс з оперети «Циганський барон»; І. Кальман. «Карамболіна» з оперети «Фіалка Монмартру»; І. Дунаєвський. «Пісня про Одесу» з оперети «Біла акація»	Придумати власний сюжет на тему шкільного життя для створення оперети	Відео; фрагменти фільмів-оперет (зв'язок з кінематографом, театром)
Л. Бернстайн. Мюзикл «Вестсайдська історія» (фрагменти); Е. Ллойд Веббер. Мюзикл «Привід опери», рок-опера «Ісус Христос — суперзірка» (фрагменти); Р. Коччіанте. «Belle» з мюзиклу «Нотр-Дам де Парі»	Створити мюзикл на шкільну тематику	Відео; зв'язок з театром, кінематографом
Ж. М. Жарр. «Oxygen»	Створити композицію «Лісова пісня» або «Колискова моря», використовуючи аудіозаписи звуків природи. Створити власне музично-кольорове шоу для оформлення шкільних заходів	Відео

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
26		Новітні музичні явища і вподобання сучасного слухача	С. Вакарчук. «Все буде добре»
27		Великі постаті музики	Л. Квінт «Здрастуй, світ!»
28		Лірична сповідь душі	
29		Новаторство, що стало класикою	Т. Петриненко. «Пісня про пісню»

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
Композиції у виконанні М. Джексона («Black Or White» та ін.); Мадонни («La Isla Bonita» та ін.); У. Х'юстон («I Will Always Love You»); Boney M («Sunny»); «Океану Ельзи» («Все буде добре»)	Підготувати презентацію творчості свого улюбленого виконавця	Відео
Й. С. Бах. «Токата і фуга ре мінор». Сучасні аранжування творів Й. С. Баха (Ж. Лузьє, В. Мей та ін.)	Скласти музичний альбом «Музика Баха в сучасному виконанні». Запропонувати сюжет відеокліпу до пісні «Здрастуй, світ!»	Відео
Л. Бетховен. «Елізі», Соната №14 (I ч.). Сучасні аранжування творів Л. Бетховена (Р. Клайдерман та ін.)	Доберіть твори образотворчого мистецтва та літератури (поезію), що найбільш асоціюються з музикою «Місячної сонати». Уявіть себе хореографом. Спробуйте засобами хореографії виразити три різні душевні стани під музику Сонати № 14 Л. Бетховена	Відео; інтерпретація музики Сонати № 14 засобами інших мистецтв
С. Прокоф'єв. Балет «Ромео і Джульєтта» («Джульєтта - дівчинка», «Танець лицарів» («Монтеккі і Капулетті»)). Сучасні аранжування музики балету С. Прокоф'єва	Складіть галерею портретів відомих танцівників різних країн, які виконували ролі Ромео і Джульєтти в балеті С. Прокоф'єва	Відео; фрагменти фільму-балету «Ромео і Джульєтта»

№ уроку	Дата	Тема уроку	Основні види
			Орієнтовний матеріал для виконання
30		Симфонічні фрески	В. Івасюк. «Балада про мальви»
31		Симфонічні полотна	
32		Історія кохання, вічна і сучасна	Н. Май. «Казка про кохання» або «А я бажаю вам добра»
33		«Легке» та «серйозне» в музиці	
34		Щедрі розсипи великого таланту	
35		Заповіт наступним поколінням. Узагальнення за темою 2	І. Поклад. «Хай щастить»

художньо-творчої діяльності		
Орієнтовний матеріал для сприймання	Орієнтовні творчі завдання	Інтеграція різними видами мистецтва
Д. Шостакович. Сьома симфонія (I ч.). Л. Грабовський. Симфонічні фрески «Це не повинно повторитися!» (фрагменти) В. Івасюк. «Балада про мальви» (варіанти)	Підготувати шкільний захід під назвою «Це не повинно повторитися!» або «А музи не мовчали». Запропонуйте музичне оформлення.	Відео; зв'язок з живописом, балетним мистецтвом, кінематографом
Р. Вагнер. «Політ валькірій» з опери «Валькірія»; М. Равель. «Болеро»	Розповісти про асоціації, що їх викликає музика кожного твору	Відео; зв'язок з балетом, кінематографом, театром
Ж. Бізе. Опера «Кармен»: Хабанера Кармен, Куплети Ескамільйо. Ж. Бізе — Р. Щедрін. «Кармен-сюїта» (фрагменти)	Добрати фрагменти музики Ж. Бізе з опери «Кармен», за допомогою яких можна скласти музичні портрети головних героїв. Виразити образи Кармен і Тореадора у пластичних рухах під музику «Кармен-сюїта»	Відео; зв'язок з оперою, балетом, кінематографом, літературою
Дж. Верді. «Пісенька Герцога» з опери «Ріголетто»; Ш. Гуно. «Куплети Мефістофеля» з опери «Фауст»	Озвучити явища сучасного життя цими фрагментами з опер Дж. Верді та Ш. Гуно	Відео; зв'язок музики з кінематографом, театром
А. Хачатурян. «Танець з шаблями» (варіанти: класичний; сучасне аранжування). «Вальс» з музики до драми «Маскарад»	Виразити музику «Танцю з шаблями» та «Вальсу» у кольоровій композиції	Відео
Л. Бетховен. Симфонія № 9. Фінал (Ода «До радості»)	Підібрати відеоряд до Оди «До радості»	Відео

МИСТЕЦТВО: ДІАЛОГ ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА

Орієнтовний зміст уроку

Відчуття життя як безперервної новизни — ось той родючий ґрунт, на якому розквітає мистецтво.

К. Паустовський

І СЕМЕСТР

ТЕМА 1. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО У НАШОМУ ЖИТТІ

УРОК 1

Тема. Українська музика: традиції та сучасність

Мета: розкрити поняття «традиції і новаторство в музичному мистецтві», «сучасна музика», «пісенні традиції українського народу»; відзначити зв'язок народної й професійної творчості як основоположну традицію вітчизняної музичної культури; ближче познайомити семикласників з творчістю Ніни Матвієнко.

Розвивати емоційну та інтелектуальну сфери учнів, предметні компетентності, уяву, творчі здібності; збагачувати загальний і мистецький кругозір семикласників.

Виховувати високодуховну й освічену особистість, патріотичні почуття, любов до культури українського народу; формувати в учнів ціннісне ставлення до музичного мистецтва, викликати пізнавальний інтерес до народної пісні і творчості українських композиторів.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання пісні «Україна» Т. Петриненка.

Співрозмова з учнями про літні музичні враження.

Бесіда за темою уроку.

Слухання композиції «Віночок українських пісень» у виконанні Ніни Матвієнко.

Виконання вивчених українських народних пісень і пісень про Україну (на розсуд учителя).

Розучування пісні «Україна» Т. Петриненка, або «Моя Україна» Н. Петраша на вірші Ю. Рибчинського, або «Моя Україна» А. Карпенка на вірші Н. Шакун (на вибір учителя).

Творче завдання.

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під звучання пісні «Моя Україна» (муз. Н. Петраша) у виконанні Наталії Бучинської.

Домінанти уроку

- Традиції і новаторство у музичному мистецтві.
- Що таке сучасність в музиці?
- Пісенні традиції українського народу.

Увійти до класу під звучання пісні «Україна» Тараса Петриненка. За традицією, що склалась упродовж всіх попередніх років, розпочати урок з розповідей учнів про літні зустрічі з музикою. Напевно, в цьому віці школярі звертають більше уваги на сучасну музику, що може стати початком бесіди за темою уроку. Повідомити загальну тему музичних занять у 7 класі, яку почнемо розкривати на цьому уроці. Звернути увагу учнів на епіграф до уроку. Поміркувати над висловом Костянтина Паустовського. Зауважити, що відомий письменник мав міцне українське коріння: по лінії батька він походив зі славного роду Петра Сагайдачного, навчався у Києві. Біографи письменника називають його «українцем за духом».

Отже, джерелом мистецтва є життя, що безперервно змінюється, і ці зміни відтворюються в нових мистецьких формах, засобах виразності і оновленій мові.

Запитання:

— Поясніть своє розуміння традицій у житті й мистецтві.

— Які музичні традиції українського народу ви вважаєте найважливішими?

Пояснити, що **традиції** (від лат. — *передача*) — це форма передачі накопиченого досвіду від покоління до покоління. Музичні традиції дбайливо зберігаються поколіннями митців, і ця спадкоємність є важливою умовою для збереження і розвитку культури народу. Але життя стрімко змінюється, і мистецтво, що відтворює його, змінюється разом з ним. Тому традиції нерозривно зв'язані з **новаторством** — це передусім пошук нових форм і засобів виразності для відтворення у мистецтві образів сучасного життя. З часом новації стають традиціями і класикою жанру. Підкреслити, що створення нових традицій під силу лише талановитим митцям, які глибоко відчувають вимоги часу і навіть випереджають його. Яскравим прикладом новаторства є творчість **Миколи Лисенка**, засновника української музичної класики. Основоположною для вітчизняної музичної культури стала заснована ним **традиція тісного зв'язку народної і професійної творчості**.

Послідовники композитора — Кирило Стеценко, Олександр Кошиць, Микола Леонтович, Яків Степовий — збагатили цю традицію новими ідеями.

Зауважити, що спочатку істинно новаторська музика часто вражає своєю незвичністю і не завжди одразу сприймається сучасниками, як було, наприклад, з творами Сергія Прокоф'єва, Ігоря Стравінського або композиторів-авангардистів. Але згодом її сприймають вже як геніальне явище нового мистецтва, нову традицію й нову класику.

Запитання:

— Схарактеризуйте музичну картину сучасності. Яка музика звучить в наш час?

— Які відомі вам музичні стилі й жанри ви можете відзначити?

— Поясніть своє розуміння сучасної музики.

— Чи потрібна нашому сучасникові класична музика?

Отже, музика ХХ–ХХІ ст. — це строкатий калейдоскоп різних музичних стилів і форм, а також безліч змішаних жанрів. Щодо сучасної музики, то такою зазвичай вважають лише музику сучасної доби. Проте слід зауважити, що не завжди життєздатність музичної композиції визначається лише датою її створення. Має значення актуальність її звучання і відповідність духовним потребам людини у різні часи. За висловом українського композитора Платона Майбороди, «... справжнє мистецтво не має часових меж». Так і музика композиторів-класиків поза часом, тобто вона завжди актуальна і сучасна. І в наш час мільйони прихильників вважають класичні шедеври неперевершеними за силою духу і глибиною змісту творами високого мистецтва і не уявляють без цієї музики свого духовного життя. А сучасні музиканти часто звертаються до спадщини великих майстрів, створюючи талановиті обробки відомих класичних творів. Навести приклади творчості груп «Емерсон, Лейк і Палмер», «Прокул Харум», скрипальки Ванесси Мей, гітариста Василя Зинчука та ін.

Українська музика завжди славилася своїми пісненими традиціями. Безцінним скарбом нашої культури є народна пісня, її нев'януча краса живе і в сучасній музиці. На цьому уроці прозвучить відома композиція Ніни Матвієнко «Віночок українських пісень», які співачка записала від своєї матері Антоніни Ільківни, що також мала неабиякий співочий талант. Коротко розповісти учням про видатну українську співачку — Берегиню народних традицій.

«Я хочу бути піснею!..»

«...Ніна Митрофанівна Матвієнко народилася в 1947 р. у с. Неділище Ємільчинського району на Житомирщині. Працювати почала з 4 років: доглядала молодших братів і сестер (у родині було 11 дітей), пасла худобу... Життєвим оберегом для родини стала мама — Антоніна Ільківна. Її енергії, добрих слів, ніжності і теплоти вистачало на всіх. Мала вона і співочий талант, повною мірою успадкований дочкою. Ніна

й досі впевнена: якби не обставини, якби не важка селянська доля, могла б її ненька стати великою співачкою. Наприкінці 1970-х років Ніна записала диск з материними піснями.

Після закінчення школи-інтернату Ніна почала працювати, саме тоді вона вперше почула вдячні слова про свій спів. Одного разу вона кинула сміливий виклик долі, приїхавши до обласного центру і взявши участь у пробах жіночого вокального гурту житомирської філармонії. Але Ніна Матвієнко — природжена солістка, чий неповторний голос мав дивовижну силу і політ, з близькою до автентичної манерою виконання, не зовсім відповідала стилю естрадного колективу. Проте невдача в Житомирі не спинила співачку, і в 1966 р. вона поїхала до Києва в студію українського хору імені Григорія Верьовки. Там її талант було помічено і оцінено повною мірою. Особливі слова подяки Ніна Матвієнко завжди адресує своєму викладачеві з вокалу Юлії Кроткевич і, звичайно, художньому керівнику славетного хору Анатолію Авдієвському, про якого вона якось написала: «Не чоловік — Церква...»

По закінченні у 1968 р. вокальної студії Ніна Матвієнко стала солісткою хору імені Григорія Верьовки, саме в ньому відбулося її професійне становлення і сходження до вершини творчої майстерності. Вона бере участь і перемагає у численних співочих конкурсах, виступає у складі вокального тріо акапельного співу «Золоті ключі» (разом з Марією Миколайчук і Валентиною Ковальською), а у 1991 р. стає солісткою камерного колективу «Київська камерата». Це стало новим періодом у творчій долі співачки: дивовижно виразний характер фольклорного співу гармонійно поєднався з академічним стилем виконання «Камерати», розширюючи художній репертуар колективу. Також Ніна Матвієнко плідно працює з ансамблями «Мрія», «Березень», «Кубза», хорами «Дударик» і «Хрепцатик», капелюю ім. Л. Ревуцького. У 1978 р. співачці присвоєно звання Заслуженої артистки України, а вже 1985 р. — народної артистки України. Численими нагородами, найпочесніші з яких — Герой України (2006 р.), кавалер Ордена княгині Ольги III ступеня (1997 р.), Ордена Миколи Чудотворця (1996 р. — за визначний вклад у примноження добра на Землі), Ордена Святого Станіслава IV ступеня (2002 р.) та ін., — відмічено вагомий внесок видатної співачки у справу відродження української культури, формування національної свідомості і духовності українського народу.

У репертуарі Ніни Матвієнко переважають українські народні пісні, є також і твори сучасних українських композиторів — Є. Станковича, Л. Дичко, О. Киви, І. Поклада, І. Кириліної, М. Скорика, О. Білаша та ін. Її пісні — це інтерпретація українського духу. Цей дух ніби закодований в інтонації народної пісні, яку без відчуття генетичної цілісності з українським народом не можна співати...

www.pisni.org.ua/persons/8.html

Після прослуховування композиції «Віночок українських пісень» учні висловлюють свої враження.

Підкреслити, що народно-пісенні традиції стали основою творчості багатьох українських митців. Композитори-пісняри співають натхненні гімни своїй Батьківщині. Учні пригадують і виконують відомі їм пісні про Україну (на розсуд учителя).

Учні слухають в авторському виконанні, а потім розучують пісню «Україна» Тараса Петриненка, домагаючись осмисленого наспівного виконання. На вибір учителя — інші сучасні українські пісні — «Моя Україна» (муз. Н. Петраша, на вірші Ю. Рибчинського) або «Моя Україна» (муз. А. Карпенка на вірші Н. Шакуна), в яких виражено прагнення до вільного, щасливого й мирного життя, процвітання і злагоди.

Творчі завдання: запропонувати до цих пісень відеоряд або дібрати твори до розділу «Пісні про Україну» з власної фонотеки. Узагальнити матеріал. Отже, українська музика нашого часу — це міцна опора на традиції класики і багатство народної творчості, активний новаторський її розвиток.

Залитання та завдання

1. Яку роль відіграє музика у вашому житті?
2. Що ви вважаєте традиціями української музики?
3. Яке враження справила на вас творчість Ніни Матвієнко?
4. У чому ви бачите новаторські пошуки сучасних музикантів?

Інтернет-ресурси

Віночок укр. пісень. Ніна Матвієнко.

<http://www.youtube.com/watch?v=D0XSkZcbFj4&list=RDD0XSkZcbFj4> (збірка пісень Ніни Матвієнко)

http://www.youtube.com/watch?v=GnHf_f-qOuA (Ніна Матвієнко.

«Віночок з українських народних пісень»).

<http://www.youtube.com/watch?v=CH1OTFV8ZCc> (Тарас Петриненко. «Україна»).

УРОК 2

Тема. Невичерпне народне джерело

Мета: познайомити учнів за творчістю послідовників М. Лисенка — О. Кошиця, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового; узагальнити уявлення про традиційну обробку народної пісні; дати поняття «обробка народної пісні», «музичний фольклор».

Розвивати емоційну сферу і духовність учнів, предметні компетентності, художньо-образне мислення, творчий потенціал. Збагачувати кругозір семикласників.

Виховувати в школярів любов до вітчизняної культури і народної пісні. Підтримувати пізнавальний інтерес до творчості українських митців.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання української народної пісні «На вулиці скрипка грає» в хоровій обробці О. Кошиця.

Повторення матеріалу попереднього уроку.

Бесіда за темою уроку.

Знайомство з творчістю О. Кошиця, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового.

Слухання (перегляд відеозаписів) українських народних пісень в обробці О. Кошиця, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового.

Творче завдання: інсценізація українських народних пісень.

Продовження роботи над піснею «Україна» Т. Петриненка.

Виконання вивчених пісень про Україну.

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під музику сюїт Л. Колодуба «Українські танці» (частина № 20).

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

Хто спів черпає із джерел народу,
Вклоняється їм серцем і чолом,
Той сам стає від роду і до роду
Народним невичерпним джерелом.

О. Богачук

Домінанти уроку

- Творчість послідовників Миколи Лисенка.
- Прийоми традиційної обробки народної пісні.

Увійти до класу під звучання української народної пісні «На вулиці скрипка грає» у хоровій обробці О. Кошиця. Коротко повторити матеріал попереднього уроку.

Запитання:

- Розкажіть про традиції і новаторство у музичному мистецтві.
- Яка традиція є основоположною для української музики?
- Як ви розумієте вислів письменника Л. Толстого: «Жодна національна музика не проявила свою народність з такою величністю і силою, як українська. ... слухаючи її, ... краще розумієш характер народу»?

Отже, основою української класичної музики стали народна творчість, український музичний фольклор. Тісний зв'язок народної й професійної творчості, що спостерігається в музичній культурі різних народів, підкреслює й відомий вислів М. Глінки: «Музику створюємо не ми, створює народ. Ми лише записуємо і аранжуємо».

Нагадати, що поняття «**музичний фольклор**» означає народну музику, пісенну та інструментальну творчість народу; «**аранжування**» — це переклад, обробка твору; «**обробка**» — це зміни в музиці, що відбуваються завдяки зміні засобів виразності.

Провідна роль у становленні української національної музики належить **М. Лисенку**. Серед кращих творів композитора — **обробки народних пісень**, в яких застосовані *принципи народного багатоголосся і куплетно-варіаційний розвиток*. Здобутки композитора мали велике значення для осягнення народного музичного стилю і його творчого розвитку. Справу композитора та його принципи в мистецтві продовжила плеяда талановитих послідовників — К. Стеценко, М. Леонтович, О. Кошиць, Я. Степовий, а також Філарет Колесса, П. Козицький, В. Верховинець тощо. Вокальна, хорова музика залишилася провідним видом творчості цих композиторів. Це обробки народних пісень, кантати, церковні твори, романси, солоспіви.

Запитання:

- З якими творами цих композиторів ви познайомилися у попередні роки?
- Чим запам'яталися вам обробки народних пісень для хору М. Леонтовича? Вокальні та інструментальні переклади Я. Степового, Л. Ревуцького, В. Барвінського, Ж. Колодуб та ін.?

Ближче познайомити учнів з творчістю послідовників М. Лисенка.

Одним з найвідоміших митців і соратників М. Лисенка був **О. Кошиць** — талановитий композитор, педагог, вчений-етнограф. Нажаль, довгий час ім'я митця в Україні замовчувалося, адже останній час він мешкав у Канаді. Олександр Кошиць розкрив світу образи обдарованого народу та його найважливіші духовні цінності — волелюбність, поетичне світовідчуття, рідкісної краси пісенність, високу музичну культуру. На Черкащині вважають, що їхня земля подарувала світу дві видатні особистості — Т. Шевченка й О. Кошиця.

Серед найвідоміших обробок народних пісень митця — жартівлива «**На вулиці скрипка грає**», оброблена надзвичайно делікатно, як лірична сценка; колискова «**Ой ходить сон коло вікон**» — тонка в'язь хорових барв, що створює враження казкової поетичності й примхливості.

Кирило Григорович Стеценко (1822–1922) — всебічно художньо обдарована особистість. Закінчив Київську духовну семінарію, навчався у малювальній школі М. Мурашка, співав у хорі Миколи Лисенка, в якому пізніше став помічником диригента. У сані священика одержав парафію на Поділлі. Працював у музичному відділі Міністерства освіти. Організував перший київський народний хор, дві мандрівні капели, на основі яких згодом виникла капела «**Думка**». Але, яку б посаду не обіймав митець, він завжди ніс до людей розуміння краси і добра — того, що дає справжнє мистецтво. У своїй творчій діяльності Кирило Стеценко був послідовником національного напрямку, розпочатого Миколою Лисенком.

Вже у перших обробках народних пісень, виданих разом з високохудожніми творами Миколи Лисенка, Олександра Кошиця і Миколи Леонтовича, відчувався особливий індивідуальний стиль композитора.

Важливе місце у творчості К. Стеценка посідають солоспіви (понад 30 творів) на вірші Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Олеся тощо.

Запитання:

- Поясніть ознаки жанру солоспіву.
- Пригадайте солоспів «**Вечірня пісня**» на вірші Володимира Самойленка, з яким ви познайомилися у 4 класі.

Учні пригадують жанрові особливості **солоспіву** — *пісні (переважно ліричної), наближені до романсу, яку виконують соло з музичним супроводом*. Після прослуховування романсу «**Стояла я і слухала весну**» на вірші Лесі Українки учні висловлюють свої враження від виконання, відмічають, як у музиці передані тонкі відтінки почуттів, виражені у поетично-му слові.

Вершиною розвитку жанру обробки народних пісень стала творчість «світлого генія України» — **Миколи Дмитровича Леонтовича (1877–1921)**. Мету і зміст свого життя митець вбачав в утвердженні національної духовності і культури. Не маючи професійної музичної освіти, він прославив українську музику завдяки великому таланту і наполегливій праці.

Початкову музичну освіту майбутній композитор здобув у батька, який деякий час керував хором семінаристів, а мати навчила його народних пісень. Під час навчання у Подільській духовній семінарії почав обробляти народні пісні, беручи за взірць обробки Миколи Лисенка. Співпрацював з Кирилом Стеценком, Григорієм Верьовкою тощо.

Микола Леонтович — ціла епоха в розвитку української хорової музики. В ній він майстерно поєднав народно-пісенні традиції з власним добром. Основним принципом хорових обробок митця було підкреслення елемента музичного образу і пошук способів його розвитку. Хорові мініатюри Леонтовича й донині є неперевершеними. Це перлини народної пісенності «**Щедрик**», «**Дударик**», «**Козака несуть**», «**Гаю, гаю, зелен розмаю**» та ін.

Запитання:

- Пригадайте, чим вразила вас найвідоміша хорова обробка митця — «Щедрик».
- Які інтерпретації «Щедрика» ви пам'ятаєте?

Дві перлини творчості М. Леонтовича — «Щедрик» і «Дударик» — є високомистецькими зразками, яким належить видатна роль в жанрі обробки народної пісні. Розробка коротенької поспівки в справжню музичну поему було сміливим новаторським експериментом композитора. «Щедрик» — дивовижно цілісна і багата емоційними відтінками композиція. Невипадково цей шедевр Леонтовича став початком тріумфу української щедрівки у всьому світі й появи нових численних вокальних і інструментальних версій виконання, що продовжується й донині. Зорієнтувати учнів до пошуку цього матеріалу в Інтернеті.

Відомо, що улюбленою піснею композитора був «Дударик», який мав дуже багато варіантів виконання. Пісня передає смуток за людиною, якої вже немає, але яка залишила про себе добру згадку. Учні слухають цю хорову мініатюру і відмічають засоби, якими композитор досягає розмаїття хорового звучання.

Одним з фундаторів національної композиторської школи і духовним спадкоємцем Миколи Лисенка був **Яків Степанович Степовий** (1883–1921, справжнє прізвище Якименко). Навчання у видатних митців — Миколи Римського-Корсакова і Анатолія Лядова, — сприяло початку глибокого вивчення і аранжування народної пісні. Разом з традиційним підходом, у композитора були значно глибші вимоги до цього жанру, і на перший план виходить сольна обробка. Створюючи супровід до народних мелодій, композитор прагнув підкреслити їх красу і національне звучання.

Народився Яків у Харкові, музичний талант успадкував від батька та старшого брата Федора Якименка, який згодом став відомим українським композитором. Юнак співав у Петербурзькій придворній капелі, де оволодів професією диригента. Закінчив Петербурзьку консерваторію у класах Миколи Римського-Корсакова (у якого навчався й М. Лисенко) і Анатолія Лядова.

Яків Степовий — композитор ліричної спрямованості, тонкий художник-психолог, майстер романсів і солоспівів. Навіть походження псевдоніма композитора пов'язують зі створенням романсу на вірші Миколи Чернявського «Степ», образ якого був дуже близьким композитору. В його доробку — камерно-вокальні твори, фортепіанні мініатюри, майстерні обробки народних пісень.

Серед жартівливих обробок особливо виділяється «Явтух», написана як театралізована сценка-дует (типа вертепу), що відбувається на гомінкому ярмарку. Кожен образ має яскраву характеристику: наспівно-лірична партія дівчини й буркотливі розмовні репліки Явтуха. Познайомити учнів з обробкою Я. Степового пісні «Явтух», запропонувати подумати над її інсценізацією. Також можна пригадати відомі школярам фортепіанні обробки композитора українських народних пісень — «Дощик», «Лугом іду» та ін.

Отже, творчість Миколи Лисенка та його послідовників мала визначну роль для розвитку всієї української музики.

Пригадати разом з учнями **прийоми традиційної обробки народної пісні:**

- застосування принципу народного багатоголосся, оригінальне аранжування у різних стилях;
- куплетно-варіаційний розвиток;
- створення оригінального музичного супроводу, його варіаційні зміни;
- підкреслення елементів музичного образу і пошук способів його розвитку;
- змінення засобів музичної виразності (ладу, регістру, гармонії, тембру, інтонаційно-мелодичні та ритмічні зміни тощо).

Зауважити, що багато народних пісень, записаних і оброблених композиторами, знайшли друге життя у хорових творах, операх і балетах, симфоніях, концертах, сюїтах та інших професійних творах. Скарбниця народної творчості залишається для композиторів невичерпним джерелом натхнення. Прикладів учні можуть навести безліч. Прийоми сучасних обробок народних пісень відмітимо пізніше.

Узагальнюючи матеріал, ще раз підкреслити величезний внесок українських композиторів у розвиток вітчизняної музичної культури, тісний зв'язок народної та професійної творчості, прийоми традиційної обробки народної пісні.

Запитання та завдання

1. Поміркуйте, що означає поняття «традиційна обробка народної пісні». Поясніть на прикладах творчості М. Лисенка та його послідовників.
2. Назвіть композиторів, твори яких звучали на уроці. Які з них вам найбільше сподобалися?
3. Спробуйте заспівати улюблену народну пісню по-своєму. Що змінилося в її звучанні?

Проект

Проведіть у класі конкурс інсценізованої української народної пісні. Розподіліть обов'язки в його підготовці.

Інтернет-ресурси:

- http://www.youtube.com/watch?v=eis3sN_Nz1E («Дударик» — українська народна пісня в обр. М. Леонтовича).
- <http://www.youtube.com/watch?v=KP9AnlPBMEU> (Щедрик — Державна заслужена академічна хорова капела УРСР «Думка»).
- <http://www.youtube.com/watch?v=PySeOWkAQu4> (К. Стеценко. «Вечірня пісня»)
- http://www.youtube.com/watch?v=nl3E_Z70_4s (О. Кошиць. «На вулиці скрипка грає»).

УРОК 3

Тема. Витоки української опери

Мета: підкреслити принцип поєднання народної та професійної творчості в оперному жанрі; узагальнити уявлення учнів про першу українську оперу — «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського; розкрити значення оперної спадщини М. Лисенка, ознайомити семикласників з оперою «Наталка Полтавка».

Розвивати емоційно-чуттєву й інтелектуальну сфери учнів, предметні та міжпредметні компетентності, художньо-творче мислення, уяву, загальний та музичний кругозір.

Виховувати в учнів патріотичні почуття, любов до культури українського народу; підтримувати пізнавальний інтерес до творчості видатних українських композиторів.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання пісні «Моя Україна» (муз. Н. Петраша, вірші Ю. Рибчинського) у виконанні Н. Бучинської.

Повторення матеріалу попереднього уроку.

Виконання вивчених пісень про Україну.

Бесіда з учнями за темою уроку.

Повторне слухання (перегляд відео) фрагментів опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» (на розсуд учителя).

Знайомство з оперою М. Лисенка «Наталка Полтавка».

Слухання (перегляд відео) фрагментів опери «Наталка Полтавка» (на розсуд учителя).

Творче завдання: інтерпретація образів пісень Наталки засобами інших мистецтв.

Розучування пісні Н. Май «Спасибі, вчителю».

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під музику «Танців» з опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм».

Орієнтовний зміст уроку

Він од народу набирався сили
В натхненній праці, в боротьбі палкій,
Коли творив щоденний подвиг свій
В ім'я тих, хто сіяли й косили.

М. Рильський

Домінанти уроку

- Поєднання фольклору і професійної творчості.
- «Запорожець за Дунаєм» — перша українська опера.
- Значення оперної спадщини Миколи Лисенка.

Вхід до класу під звучання пісні «Моя Україна» (муз. Ніколо Петраша на вірші Юрія Рибчинського) у виконанні Наталії Бучинської. Ця пісня дуже популярна в наш час, часто виконуються на концертах і святкових заходах. Текст, написаний відомим українським поетом Юрієм Рибчинським, має високе патріотичне звучання, виражає палку любов до Батьківщини. Учні підспівують і поступово запам'ятовують цю сучасну українську пісню. Виконати інші вивчені пісні про Україну.

Пригадати тему і матеріал попереднього уроку.

Отже, традиції вітчизняної музики, започатковані М. Лисенком, продовжили свій розвиток у творчості його послідовників і українських композиторів наступних поколінь, яких поєднує любов до рідного краю, народних традицій, української пісні.

Тісний зв'язок народної і професійної творчості спостерігається і в українському оперному мистецтві, яке відіграє важливу роль у вітчизняній музичній культурі і має велике національно-просвітницьке значення.

Запитання:

— Пригадайте ознаки оперного жанру.

— Назвіть відомі вам опери українських композиторів.

— Як ви гадаєте, у чому полягає національно-просвітницьке значення українського оперного мистецтва?

Учні назвуть відомі їм українські опери, серед яких «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Тарас Бульба», «Зима і Весна», «Коза-дереза» Миколи Лисенка тощо. Підкреслити, що самотність вітчизняного оперного мистецтва розкривається саме в опорі на фольклор і народну пісню. Перші українські опери скоріше нагадували драматичні вистави, в яких діалоги дійових осіб чергувалися з музичними номерами — вокальними та хореографічними. Зауважити, що український театр взагалі розвивався як **музичний**, адже саме у народній пісні й танці якнайяскравіше розкривається український національний характер.

Пригадати, що відомо учням про першу українську оперу — «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського та її автора. Показати портрет композитора.

Семен Степанович Гулак-Артемовський (1813–1873) — відомий український композитор, видатний співак (баритональний бас). Був учнем М. Глінки, вдосконалював майстерність вокального співу у Флоренції, з успіхом виступав на багатьох оперних сценах. Автор першої української опери «Запорожець за Дунаєм», побудованої на українських народних піснях, створення якої стало початком розвитку української національної опери.

«Запорожець за Дунаєм» — «опера з хорами і танцями» — була поставлена в 1863 р., а композитор виконав у ній роль Карася. Поштовою для створення опери послуговували реальні історичні події. Після зруйнування Запорізької Січі 1775 р. частина запорожців опинилась у Туреччині, а можливість повернутися на Батьківщину вони отримали лише через

50 років. Композитор вільно переосмислив ці події, створивши яскраві народні образи. Головним в опері є не трагічні спогади запорожців, а їхнє палке бажання повернутися до України. Народність опери, її задушевний ліризм і повнокровний український гумор «виросли» на національному ґрунті і спираються на рідну традицію.

Учні пригадують відомі їм із попередніх класів фрагменти опери «**Запорожець за Дунаєм**»: дует Одарки й Карася, танці, арію Андрія «Блаженний день блаженний час», фінальний хор «Там, за тихим за Дунаєм» тощо.

За бажанням — повторно прослухати (переглянути відео) фрагменти опери, висловити свої враження.

Видатною постаттю української музики є **Микола Віталійович Лисенко** (1842–1912) — засновник національної музичної класики. Митець писав: «... Моя рідна музична культура — це не займане ніким поле, якому потрібен свій орач і сіяч. Йому я й замислив присвятити свої скромні сили».

Отже, Микола Лисенко — видатний український композитор, піаніст, хоровий диригент, фольклорист, педагог, музичний діяч. У дитинстві навчався грі на фортепіано, подальшу музичну освіту здобув у Лейпцизькій консерваторії. Пізніше навчався у Петербурзькій консерваторії у класі Миколи Андрійовича Римського-Корсакова, підтримував дружні стосунки з композиторами творчого товариства «Могутня купка» (М. Балакіревим, М. Римським-Корсаковим, О. Бородіним, Ц. Кюї, М. Мусоргським). У своїй творчості М. Лисенко також спирався на національний музичний фольклор, багато років вивчав і обробляв українські народні пісні. У творчому доробку композитора твори різних жанрів.

Запитання:

— Пригадайте відомі вам твори Миколи Лисенка, що звучали на уроках у попередніх класах («Українська рапсодія», кантата «Радуйся, ниво неполітая», опера «Тарас Бульба» та ін.)

— Назвіть спільну рису опер видатного українського композитора.

— Чому, на вашу думку, митець писав опери лише на національні сюжети?

Зауважити, що оперна спадщина Миколи Лисенка (всього композитором створено 11 опер) вражає тематичним і жанровим розмаїттям. Серед них: **лірико-побутова** («Наталка Полтавка»), **історично-героїчна** («Тарас Бульба»), **комічна** («Різдвяна ніч»), **сатирична** («Енеїда»), **казкові** (дитячі): «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна».

Ознайомити учнів з оперою М. Лисенка «**Наталка Полтавка**», яка займає особливе місце в оперному доробку композитора. На жаль, з п'єсою Івана Котляревського учні знайомляться у наступних класах. Вона має славу сценічну історію. Але само в музиці Миколи Лисенка історія кохання сільської дівчини Наталки і Петра та їх перемога над підступами Виборного і Возного здобула геніального втілення. Вона виразила кращі риси національного характеру — моральну чистоту, благородство і мужність головних героїв. Їх думки і почуття розкриваються через народні пісні,

обробки яких зробив сам композитор. Так, музичний образ Наталки виражається в задушевно-сумних піснях. Вважається, що пісні Наталки склали колись Маруся Чурай.

Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуться.
Ой, як болить моє серце,
А сльози не ллються...

Трачу літа в лютім горі
І кінця не бачу,
Тільки тоді і полегша,
Як нишком поплачу.

Весела й заповзята пісня «Ой я дівчина-полтавка», що звучить наприкінці твору, надає образу Наталки нових рис. Радісні почуття героїні виражаються у жвавій мелодії танцювального характеру.

Ой я дівчина-полтавка,
А зовуть мене Наталка.
Дівка проста, некрасива,
З добрим серцем, неспесива.

Коло мене хлопці в'ються
І за мене часто б'ються,
А я люблю Петра дуже,
До других мене байдуже.

Прослухати (переглянути відео) фрагменти опери М. Лисенка «**Наталка Полтавка**»: пісні Наталки, пісня Петра «Сонце низенько» та ін. (на розсуд учителя), висловити враження від їх звучання. Додати, що впродовж сценічного життя цього твору в ньому блистали найвідоміші майстри українського театру — Михайло Щепкін і Марко Кропивницький, Панас Саксаганський і Марія Заньковецька, а у ХХ ст. — Іван Паторжинський і Марія Литвиненко-Вольгемут, Михайло Донець і Оксана Петрусенко.

Творчим завданням стане інтерпретація образів пісень Наталки за собами інших мистецтв: живопису, хореографії, акторської майстерності тощо.

Нагадати учням, що традиційно на початку жовтня відмічається День працівників освіти. Крізь роки ми проносимо вдячність своїм наставникам — учителям. Для них — наші натхненні пісні, найщиріші слова любові і глибока шана від вдячних учнів. Розучити пісню Наталії Май «**Спасибі, Вчителю**», попередньо прослухавши її у виконанні солістки. Намагатися наспівного й проникливого звучання, рівного звучання голосу на всьому діапазоні. Виконати інші відомі учням пісні про вчителів.

Узагальнюючи матеріал, підкреслити значення перших українських опер у розвитку національного оперного мистецтва.

Запитання та завдання

1. Чим опера «Запорожець за Дунаєм» схожа з операми М. Лисенка?
2. Чим збагатило вас знайомство з шедеврами українського оперного мистецтва?
3. Перегляньте фільм-оперу «Наталка Полтавка». Яке враження він на вас справив?

Інтернет-ресурси:

<http://www.youtube.com/watch?v=PPnPgTt4QzM> (Дует Одарки та Карася, «Запорожець за Дунаєм», 1953).

М. Лисенко «Наталка Полтавка».

<http://www.youtube.com/watch?v=tHPgewZAWQc> (Марія Стефюк.

Песня Наталки из оперы «Наталка Полтавка»).

<http://www.youtube.com/watch?v=DyNiJnYlMqM> (фільм «Наталка Полтавка», 1978).

<http://www.youtube.com/watch?v=MwmXZh6XHp4> (Марія Стефюк, «Віють вітри віють буйні»).

УРОК 4

Тема. Народна основа симфонічної музики

Мета: Підкреслити зв'язок народної й професійної творчості, пригадати ознаки жанру симфонії; збагатити уявлення учнів про симфонічні твори українських композиторів, познайомити з музикою Другої симфонії Л. Ревуцького.

Розвивати емоційно-чуттєву й інтелектуальну сфери семикласників, предметні компетентності, творчі здібності; збагачувати слухацький досвід і музичний кругозір школярів.

Формувати в учнів художній смак, ціннісне ставлення до музичного мистецтва і творчості українських композиторів; виховувати патріотичні почуття, підтримувати інтерес до вітчизняної культури.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під музику II частини «Української симфонії» М. Калачевського.

Повторення матеріалу попереднього уроку.

Виконання вивчених пісень про Україну.

Продовження роботи над піснею Н. Май «Спасибі, Вчителю».

Бесіда за темою уроку.

Слухання фрагменту II частини «Української симфонії» М. Калачевського.

Знайомство з творчістю Л. Ревуцького.

Слухання III частини Другої симфонії Л. Ревуцького.

Творче завдання.

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під музику сюїт Л. Колодуба «Українські танці» (№ 20 — «І шумить, і гуде»).

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

Нехай мої струни лунають,
Нехай мої співи літають
По рідній, коханій
Моїй стороні.

І. Франко

Домінанти уроку

- Симфонічна музика; симфонія, концерт.
- Народні мелодії як теми симфонічних творів.
- Мелодії народних пісень у творах українських композиторів.

Увійти до класу під музику II частини «Української симфонії» М. Калачевського. Коротко повторити матеріал попереднього уроку.

Запитання:

— Пригадайте, про які українські опери йшлося на уроці. Хто є автором цих опер?

— Поясніть, як у них розкривається зв'язок народної й професійної творчості.

— Яку роль опери цих композиторів відіграли у розвитку національного оперного мистецтва?

Виконати вивчені пісні про Україну, виражаючи любов і шану до своєї Батьківщини. Продовжити роботу над піснею Н. Май «Спасибі, Вчителю», домагаючись впевненого та осмисленого виконання.

Повідомити тему уроку. Наголосити, що **симфонічна музика** є однією з найважливіших галузей музичної творчості, вона «...є як би першою серед рівних, ...насичена найбільш глибоким змістом, і є володаркою музичного царства». (Дмитро Шостакович)

Запитання:

— Пригадайте, що ви дізналися про симфонічну музику у попередньому класі. Які симфонічні жанри ви запам'ятали?

— Чим відрізняються жанри симфонії й інструментального концерту?

Наведіть приклади відомих вам симфоній та концертів, у яких звучать мелодії українських народних пісень.

Отже, в українській симфонічній музиці також простежується тісний зв'язок народної та професійної творчості. Мелодії українських народних пісень часто стають темами великих симфонічних творів. Одним з них є написана у XIX ст. «Українська симфонія» Михайла Калачевського, музика якої знайома учням з попередніх класів. Повторно послухати фрагмент II частини твору, слідкуючи за розвитком і взаємодією відомих мелодій-тем.

Учні відмітять два яскраві народні образи: жартівливо-задеркиуватий («Дівка в сінях стояла») і задумливо-лиричний («Віють вітри, віють буйні»). Вони виражають різні боки народного характеру.

Зауважити, що у творчості українських композиторів XX ст. симфонічна музика також посідає вагоме місце. Одним із видатних майстрів цього жанру був Левко Ревуцький. Познайомити учнів з творчим портретом митця.

Левко Миколайович Ревуцький (1889–1977) — видатний український композитор, педагог, музичний діяч. Навчався у музичній школі Миколи Лисенка, вивчав композицію у Київській консерваторії у класі Рейнгольда Глієра. Серед учнів майстра — Георгій і Платон Майбороди, Аркадій Філіпенко, Микола Дремлюга, Олександр Свечников, Всеволод Рождественський. Жанрове розмаїття творчості Левка Ревуцького відрізняється близькістю до української народної музики і класичних традицій.

Повідомити, що **Друга симфонія Левка Ревуцького** була створена у 1927 р. 20–30-ті роки в Україні здобули назву «*часу українського національного Ренесансу*», цей період відзначився підйомом культурно-освітнього руху, поширенням фольклористичної діяльності, появою видатних українських творчих колективів.

Світ образів Другої симфонії — це картини природи, що пробуджується, народне свято, жартівлива сценка, масова хода. III частина — святковий фінал, побудований на мелодіях двох українських народних пісень — «*А ми просо сіяли*» та «*Ой на горі мак*». Наприкінці фіналу звучить основна тема всієї симфонії (з I частини) — старовинна мелодія «*Ой весна, весниця*», що несе у собі відчуття свободи і руху вперед. Вона увінчує фінал прославленням життєдайних сил природи і творчої праці. Після прослухання III частини Другої симфонії Л. Ревуцького запитати в учнів:

— Які враження справила на вас музика Л. Ревуцького?

— Поміркуйте, які асоціації вона викликає. Чи можна виразити її засобами інших мистецтв?

— Доведіть, що зв'язок народної та професійної творчості є актуальним для української музики XX ст.

Узагальнюючи матеріал, підкреслити, що народна музика була і залишається джерелом натхнення для професійних композиторів.

Запитання та завдання

1. Пригадайте відомі вам симфонічні твори, в яких звучать мелодії українських народних пісень (П. Чайковського, Р. Глієра, Л. Колодуба та інших композиторів).
2. Чому, на вашу думку, Д. Шостакович назвав симфонічну музику «володаркою музичного царства»?
3. Поцікавтеся в Інтернеті симфонічною творчістю інших видатних українських композиторів (Б. Лятошинського, Л. Колодуба, В. Кікти та ін.).

Творчий проект

Подумайте над створенням музично-літературної композиції «Мій добрий вчителю, душа твоя — криниця...» Запропонуйте поетичне й візуальне оформлення заходу, складіть програму святкового концерту.

Інтернет-ресурси

<http://www.youtube.com/watch?v=p3kJITVw10> (М. Калачевський. «Українська симфонія»).

<http://www.youtube.com/watch?v=YIAiEvVgKL0> (Л. Ревуцький. симфонія № 2, 2 ч., фінал)

УРОК 5

Тема. «Пісне, душу возвелич!»

Мета: продовжити знайомити учнів з прикладами відтворення в українському мистецтві козацької тематики; підкреслити зв'язок народної та професійної творчості; застосувати прийоми поліхудожнього підходу до викладання теми.

Розвивати предметні та міжпредметні компетентності учнів, творчий потенціал, художньо-образне мислення; поширювати кругозір, збагачувати слухацький досвід семикласників.

Засобами мистецтва сприяти вихованню справжніх патріотів; виховувати всебічно освічену, гармонійно розвинену особистість; формувати в учнів художній смак, культуру виконавця і слухача, ціннісне ставлення до творчості вітчизняних митців.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання «Запорізького маршу» Є. Адамцевича.

Повторення матеріалу попереднього уроку.

Виконання вивчених пісень.

Бесіда за темою уроку.

Виконання козацьких пісень.

Слухання хорів з опер М. Лисенка і К. Данькевича; фрагменту ч. 12 сюїти «Українські танці» Л. Колодуба.

Співрозмова про козацькі фестивалі, творчість сучасних музичних колективів у стилі козак-рок.

Слухання музичних композицій у виконанні сучасних українських рок-колективів.

Розучування пісні Г. Татарченка на вірші В. Крищенка «Гей ви, козаченьки».

Творче завдання.

Узагальнення матеріалу.

Вихід із класу під звучання пісні «Гей ви, козаченьки» у виконанні Назарія Яремчука.

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

Гей ви, козаченьки –
Спомин з м'яти-рути,
Научить минулу славу
Повернути.

В. Крищенко

Домінанти уроку

- Історичні й козацькі пісні.
- Народні пісні в операх українських композиторів.
- Сучасні обробки козацьких пісень.

Урок, присвячений українському козацтву, має високе патріотичне значення для виховання свідомих українців, почуття гордості за свою країну, свій народ та його героїчну історію. Підготувати наочний матеріал, відеофрагменти опер, кінофільмів, репортажів з козацьких етнофестивалів («Покрова на Хортиці») тощо.

Увійти до класу під звучання «Запорізького маршу» Є. Адамцевича, який давно став одним із музичних символів України. Це надасть уроку відповідного настрою і емоції.

Після повторення матеріалу попереднього уроку виконати вивчені пісні. Містком до теми сьогоднішнього уроку стане виконання народних ко-

зацьких пісень, відомих учням, — «Гей, там на горі Січ іде», «Ой на горі та й жінці жнуть», «Засвіт встали козаченьки» — та сучасних пісень («Козацькому роду нема переводу» та ін.).

Поміркуйте разом з учнями:

— Як ви поясните надзвичайну популярність козацької тематики в наш час?

— Чи можна «озвучити» ними події сучасної української історії?

Отже, наші героїчні предки-козаки понад усе цінували волю, палко любили рідну землю і захищали її, не шкодуючи власного життя. Козацька тематика є ледь не самою популярною в українському мистецтві. Навести приклади відомої виставки картин «Козак Мамай», де поряд із традиційними образами народного захисника показані й уявлення сучасних митців з різних регіонів України, виконані у техніках сучасного мистецтва. Учні, напевно, пригадають етнофестиваль «Покрова на Хортиці», який саме у ці дні збирає *«усіх небайдужих до відродження українського козацтва і національних культурних традицій»*. Нагадати девіз фестивалю — «Хортиця єднає українців», зміст його програми: традиційні козацькі забави, театралізоване видовище «Всі ми, браття, козацького роду», реконструкція козацького бою, виступи творчих колективів тощо. Відродження народних традицій, що відбувається в наш час, обумовлено підйомом національної самосвідомості українців. Яскраві прояви патріотичних почуттів спостерігаються у всіх видах мистецтва: музиці, живописі, кіномистецтві, поезії тощо.

Запитання:

— Які почуття викликають у вас козацькі пісні?

— Пригадайте твори українських композиторів, в яких звучать козацькі пісні.

Цей матеріал знайомий учням з попередніх років. Вони називають хори «Засвіт встали козаченьки» і «Гей, не дивуйте, добрії люди» з опери М. Лисенка «Тарас Бульба» і опери К. Данькевича «Богдан Хмельницький». За бажанням їх можна прослухати повторно. Зауважити, що козацька тематика не випадкова у творчості Миколи Лисенка, адже рід Лисенків походить від часів Богдана Хмельницького, його засновником вважається отаман Вовгура Лис, сподвижник Максима Кривоноса. Відданість національній ідеї, що передавалася у цьому славному роді від покоління до покоління, яскраво проявилася у творчості композитора.

Учні пригадують приклади класичних творів, до яких належать й сюїти «Українські танці» Л. Колодуба, а також симфонічна картина «Запорожці» Р. Глієра.

Запитання:

— Назвіть відомі вам українські рок-колективи, репертуар яких містить козацькі пісні.

Це, насамперед, рок-гурт «Гайдамаки», виступи якого характеризують як *«шоу в стилі козак-рок»* (див. методичний посібник «Музичне

мистецтво, 6 кл.», конспекти уроків, с. 53, урок 7). Основою відомої композиції групи «Kozak-System» стала козацька пісня «Ой на горі та й жінці жнуть», яку продовжує реп у виконанні молодих українських співаків, а сама композиція набуває патетичного звучання.

Після прослуховування цієї композиції (на розсуд учителя) учні висловлюють свої враження від її виконання. Закінчити урок розучуванням пісні «Гей ви, козаченьки» композитора Геннадія Татарченка на вірші Вадима Крищенка, сповнену високого патріотичного змісту.

Запитання:

- Чим ця пісня близька народним козацьким пісням?
- У чому ви вбачаєте спорідненість музики і поетичного слова?

Узагальнити урок. Пригадати твори, що звучали на ньому. Підкреслити, що мистецтво здатне міцно впливати на свідомість людей, поєднувати їх високою ідеєю.

Запитання та завдання

1. Як би ви пояснили назву уроку «Пісне, душу возвелич!»? Чим, на вашу думку, козацька пісня возвеличує душу сучасних українців?
2. У чому популярність сучасних українських етнофестивалів?
3. Запропонуйте свій відеоролік до пісні «Гей ви, козаченьки». Які образи ви уявляєте — минулої або сучасної історії?

Колективний проект

Створіть сценарій проведення у вашій школі фестивалю козацької пісні. Розподіліть обов'язки, продумайте репертуар, візуальне оформлення заходу, поетичне слово.

Дізнайтеся з інших джерел більше про творчість сучасних українських рок-колективів, що високо несуть козацьку пісню.

Інтернет-ресурси

М. Лисенко. Опера «Тарас Бульба»

http://www.youtube.com/watch?v=1_-JXKcOeSA (Постановка Національного академічного театру опери та балету ім. Шевченка, 2001 р. Симфонічний оркестр, хор Національного академічного театру опери та балету. Трив. 2:14:29)

УРОК 6

Тема. Відлуння народної творчості

Мета: узагальнити уявлення учнів про використання мелодій жартівливих народних пісень у професійних творах, пригадати відомі їм приклади; підкреслити тісний зв'язок народної та професійної творчості; продовжити знайомити семикласників з музикою сюїт «Українські танці» Л. Колодуба, з'ясувати особливості інструментального аранжування народних мелодій. Розвивати емоційну сферу школярів, предметні компетентності, художньо-образне мислення, творчі й артистичні здібності, розуміння народного гумору; підтримувати бажання брати участь у колективних творчих проектах. Засобами музики виховувати в школярів кращі риси національного характеру: оптимістичний погляд на життя, почуття гумору та ін.; формувати в учнів художній смак, ціннісне ставлення до музики українських композиторів.

Орієнтовний план уроку

- Вхід до класу під музику **фіналу Другої симфонії П. Чайковського**.
- Повторення матеріалу попереднього уроку.
- Продовження роботи над піснею «Гей ви, козаченьки» (муз. Г. Татарченка).
- Виконання вивчених пісень.
- Бесіда за темою уроку.
- Слухання фрагменту **фіналу Другої симфонії П. Чайковського**.
- Виконання українських народних жартівливих пісень (на розсуд учителя) з елементами інсценізації.
- Розучування української народної пісні «**Та й орав мужик край дороги**».
- Слухання (перегляд відео) пісні у виконанні капели бандуристів.
- Слухання твору Л. Колодуба «**Українські танці**» (№ 18 «**Та й орав мужик край дороги**»).
- Музична вікторина «Відгадай мелодію».
- Творче завдання.
- Узагальнення матеріалу.
- Підбиття підсумків уроку.
- Вихід із класу під музику Л. Колодуба.

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

Якщо ти в самому собі не знаходиш мотивів для радощів, дивись на інших людей. Іди до народу. Дивись, як він вміє веселитися.

П. Чайковський

Домінанти уроку

- Українська жартівлива пісня.
- Мелодії народних пісень у симфонічних творах.
- Інструментальні обробки народних мелодій.

Увійти до класу під музику фіналу Другої симфонії Петра Чайковського. Коротко повторити матеріал попереднього уроку.

Запитання:

- Розкажіть про ваше ставлення до козацької пісні.
- Яку роль відіграє козацька пісня у відродженні національних традицій та у формуванні свідомості українців?
- Як ви вважаєте, чи спроможна народна пісня змінити наш світ на краще?

Узагальнюючи висловлювання учнів, підкреслити думку про міцну силу мистецтва, яке у скруту завжди підтримувало людей та зміцнювало їх віру в перемогу високих ідеалів.

Продовжити роботу над піснею «Гей ви, козаченьки» (муз. Г. Татарченка), домагаючись осмисленого виконання, одночасно наспівного і пружного характеру звучання з елементами двоголосся, чіткої дикції. Особлива увага до широких ходів у приспіві. Виконати вивчені пісні (на розсуд учителя), останньою з яких стане «Пісня на добро» (муз. І. Карабиця), яка має радісне й оптимістичне звучання.

Повідомити тему уроку, привернути увагу учнів до вислову П. Чайковського, який став епіграфом до сьогоденного уроку.

Запитання:

- Чи впізнали ви музику, що звучала на початку уроку?
- Мелодія якої української пісні використана у творі?

Якщо учні вагаються, ще раз прослухати фрагмент **фіналу Другої симфонії**, назвати твір і автора — **Петра Ілліча Чайковського**, у музиці якого українська тематика посідає вагомe місце. І це не випадково: відомо, що прадідом композитор був козак Федір Чайка, а його син — дід Петра Ілліча — змінив прізвище на Чайковський.

Чи то українське коріння композитора, чи то особливість душевного складу, але він всім серцем любив українську пісню.

Друга симфонія створювалася в українському селі Кам'янка, де композитор полюбляв відпочивати влітку. Твори, написані тут, — опера «Коваль Вакула», Другий квартет, Перший концерт для фортепіано з оркестром — сповнені радощів і проникнуті українською народною пісенністю. Особливо Друга симфонія, яку називали «симфонією з журавлем». Фінал твору — це богатирська за розмахом картина святкових народних веселощів. Майже цілковито панує в ньому мелодія української танцювальної пісні «Журавель». Вона була записана композитором від кам'янівського буфетника Петра Герасимовича. Багаторазове повторення короткого мотиву відрізняє дивовижне розмаїття варіацій. Він звучить то урочисто, то жартівливо, то зухвало й жваво, а часом — і грізно. Наприкінці фіналу тема «Журавля» звучить надзвичайно стрімко, весело й радісно.

Показати учням репродукцію картини Григорія Світлицького «**Чайковський в Україні**». Підкреслити, що саме варіаційний розвиток народної мелодії, застосований композитором в Другій симфонії, є основним прийомом інструментальної обробки народної пісні.

Запитання:

- Пригадайте відомі вам народні жартівливо-танцювальні пісні.
- Яка риса національного характеру виражена в них?

Учні назвуть українські народні пісні «**Грицю, Грицю, до роботи**», «**Сі-яв мужик просо**», «**І шумить, і гуде**», «**Од Києва до Лубен**», «**Ой під вишнею**», а також — з власного досвіду — «**Варенички**», «**Ти ж мене підманула**», «**Ой на горі два дубки**» та багато інших чудових популярних пісень. Запропонувати виконати деякі з них з елементами інсценізації. Забігаючи наперед, націлити учнів на створення *колективного творчого проекту* — проведення конкурсу інсценованої української жартівливої пісні.

Ознайомити учнів з українською народною піснею «**Та й орав мужик край дороги**», прослухати її у виконанні капели бандуристів, визначити характер — веселий, жартівливий. Розучити за допомогою нотного запису. З досвіду роботи: учням ця пісня надзвичайно подобається, вони співають її з великим задоволенням.

Пригадати, що відомо учням про сюїти Левка Колодуба «**Українські танці**», з музикою яких вони познайомилися у 5 і 6 класах. Учні називають жанрові ознаки **сюїти** — *циклічного твору, що складається з кількох частин, поєднаних загальною художньою ідеєю*. Нагадати, що твір Левка Колодуба являє собою симфонічний цикл з 5 сюїт (кожна з яких складається з 4–5 частин, разом — 23 частини). В його основі — пісенні й танцювальні народні мелодії. В яскравих «оркестрових картинках» наче оживає й розквітає у всій красі український фольклор. Симфонічний оркестр майстерно імітує звучання народних інструментів, створюючи атмосферу народного свята.

Музикою нагадати учням вже знайомі їм частини: № 12 — «**Гей там на горі Січ іде**» і № 20 — «**І шумить, і гуде**». Застосувати прийом музичної вікторини «*Вігадай мелодію*», який також подобається школярам. На уроці прозвучить музика частини № 18, в якій учні впізнають мелодію пісні «**Та й орав мужик край дороги**».

Запитання:

- Чи впізнали ви мелодію народної пісні?
- Чому, на вашу думку, композитор часто застосовує саме тричастинну побудову?

П'єса Л. Колодуба з «**Українських танців**» легко сприймається учнями і подобається їм. Вони без вагань визначають тричастинну побудову (А В А), в якій написана більшість п'єс: повторення головної теми затверджує її звучання, яскраво підкреслює її особливості. Музика «**Українських танців**» передає яскравий калейдоскоп народних образів — ліричних, героїчних, жартівливих, танцювальних. Але відчувається мислення сучасного

композитора, який використовує нові підходи до **аранжування народної музики**, — *сучасні гармонії, яскраві контрасти, тембральне розмаїття* тощо, завдяки чому музика набуває свіжого, цікавого, оригінального звучання.

Лев Миколайович Колодуб (нар. 1930 р.) — відомий сучасний український композитор, педагог, музичний діяч. Його заслуги у розвитку української музичної культури оцінені високими званнями Народного артиста та Заслуженого діяча мистецтв України, Лауреата державних премій. У творчому доробку митця — майже всі музичні жанри. У творах Л. Колодуба поєднуються класичні й сучасні традиції та яскраво проявляється глибоке знання українського фольклору. Музика композитора широко відома не лише в Україні, але й далеко за її межами.

Узагальнюючи матеріал, пригадати твори, що звучали на уроці, назвати, що їх поєднує. Народна музика — у традиційному звучанні, класичних творах чи сучасних аранжуваннях — завжди передає позитивне й оптимістичне ставлення до життя і силу народного характеру.

Запитання та завдання

1. Поясніть вислів П. Чайковського, що став епіграфом до уроку.
2. Чим подобається вам українські жартівливі пісні?

Колективний творчий проект

Проведіть у своїй школі конкурс інсценованої жартівливої народної пісні. Подумайте над репертуаром, художнім оформленням. Зверніться за допомогою до дорослих — вчителів і батьків.

Інтернет-ресурси

<http://www.youtube.com/watch?v=T9dqzqpGLaw> П. Чайковський. Симфонія № 2 (фінал).

УРОК 7

Тема. Музика Карпат

Мета: познайомити учнів з прикладами відтворення карпатських мотивів у мистецтві, з творчістю видатного українського композитора Мирослава Скорика; здійснювати інтегративний підхід до висвітлення теми.

Розвивати предметні та міжпредметні компетентності учнів, художньо-образне мислення, творчий потенціал; збагачувати загальний та мистецький кругозір семикласників, їхній слухацький досвід.

Засобами мистецтва виховувати в школярів патріотичні почуття, обізнаність в українському мистецтві; формувати художній смак, підтримувати пізнавальний інтерес до карпатського фольклору і відтворення його образів вітчизняними митцями.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**».
Повторення матеріалу попереднього уроку.

Продовження роботи над українською народною піснею «**Та й орав мужик край дороги**».

Бесіда за темою уроку.

Слухання української народної пісні на вірші М. Устияновича «**Верховино, світку ти наш**» у виконанні Квітки Цісик.

Знайомство з творчістю М. Скорика.

Слухання фрагменту II частини («**Іван і Марічка**») «**Гуцульського триптиху**» М. Скорика.

Розучування пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**» (або на вибір — «**Аркан**» Р. Лижичко, «**Гуцулочка**» Д. Тухманова, «**На полонині, на верхівці**» Б. Фільц).

Виконання відомих учням пісень про карпатський край.

Творче завдання.

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під звучання пісні «**Аркан**» Р. Лижичко.

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

І у синю даль
Понад горами лине пісня ця
Про чудовий край,
Чарівний край Черемоша й Прута.

М. Мозговий

Домінанти уроку

- Відтворення мотивів та образів Карпат в українському мистецтві.
- Карпатський музичний фольклор. Коломийки.
- «Гуцульський триптих» М. Скорика.

Увійти до класу під звучання пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**» (у виконанні автора або С. Ротару). Повторити матеріал попереднього уроку.

Запитання:

- Музика яких композиторів звучала на уроці?
- Мелодії яких відомих вам народних пісень звучать у сюїтах Л. Колодуба «Українські танці»?
- Які риси національного характеру виражені у творах П. Чайковського і Л. Колодуба?

Продовжити роботу над українською народною піснею «**Та й орав мужик край дороги**», домагатися впевненого та виразного виконання.

Повідомити тему уроку. Зауважити, що неповторна велич і краса Карпат натхненно оспівана багатьма українськими митцями у різних видах мистецтва: живописі, музиці, поезії, кінематографії, театрі. Навести приклади, розглянути репродукції картин українських художників Йосипа Бокшая («**Верховина**», «**Карпати восени**» тощо), Івана Труша («**Трембітарі**») та ін. Підкреслити, що у цьому регіоні споконвіку дбайливо зберігаються і передаються від покоління до покоління самотні народні традиції.

Серед відомих учням музичних творів, побудованих на карпатському фольклорі — «**Гуцульська рапсодія**» Георгія Майбороди, в основі якої лежить мелодія української народної пісні «**Верховино, світку ти наш**» (на вірші Миколи Устияновича). Прослухати пісню у натхненному виконанні Квітки Цісик.

Запитання:

- Поясніть жанрові відмінності між заспівом і приспівом.
- Яку роль у цій пісні відіграє коломийка?

Отже, звучання коломийки як перлини карпатського фольклору надає пісні самотнього забарвлення. Тісні зв'язки з фольклором притаманні творчості багатьох сучасних українських композиторів. Ознайомити учнів з творчістю Мирослава Скорика.

Мирослав Михайлович Скорик (народ. 1938 р.) — відомий український композитор-новатор, диригент, педагог, громадський діяч.

Майбутній композитор народився у родині, де постійно лунала музика. Батько, історик і етнограф за фахом, чудово грав на скрипці і часто влаштовував домашні концерти. Значну роль у долі музиканта відіграла його бабуся — видатна українська співачка Соломія Крушельницька. Вона перша помітила музичну обдарованість хлопчика і порадила йому серйозно займатися музикою. Чимало творів М. Скорика побудовано на карпатському фольклорі, яким він дуже захоплювався і ретельно вивчав. Щоб опанувати його автентичні форми, композитор здійснював тривалі експедиції у найвіддаленіші куточки Карпат. Але народний тематизм в музиці М. Скорика синтезований з новими сучасними звучаннями.

Уперше композитор яскраво заявив про себе в музиці до видатного фільму Сергія Параджанова «**Тіні забутих предків**». Поставлений у 1964 р. до 100-річчя письменника Михайла Коцюбинського, цей фільм став легендою українського поетичного кіно.

В основі сюжету — трагічна історія кохання гуцульських Ромео та Джульєтти — Івана та Марічки, які належали до ворогуючих родин. У фільмі багато музики: звучать мелодії гір, лісів, струмків і водограїв; обряди та звичаї відтворюють народні виконавці у первозданному вигляді, а їхньою основою є коломийки — поширений на Гуцульщині жанр народної пісні. У кожній коломийці переживання героїв поєднані з образами карпатської природи. Цей поетичний прийом пов'язаний з давніми віруваннями тих часів, коли люди не відділяли себе від довкілля. Вважається, що за цим фільмом можна вивчати гуцульський фольклор. Хоча М. Скорик написав лише п'яту частину музики до кінострічки, вона гармонійно вплітається в загальне фольклорне звучання.

Поєднання зразків гуцульського фольклору із сучасними засобами виразності є характерною ознакою творчого стилю композитора. Після роботи над фільмом «Тіні забутих предків» він продовжує музичне втілення фольклорних образів у «**Гуцульському триптиху**» — трьох завершених музичних картинах на цей сюжет: «Дитинство», «Іван і Марічка», «Смерть Івана».

Учні слухають фрагмент II частини («*Іван і Марічка*») «**Гуцульського триптиху**» М. Скорика і висловлюють свої враження від прослуханого твору. II частина написана у тричастинній формі. Вона висвітлює найліричніші сторінки повісті, де ніжні почуття Івана і Марічки зливаються у неосяжній єдності з природою. У середній частині ліричний настрій порушують гучні заклики карпатського рога — це полонина скликає своїх пастухів-вівчарів. Гордо линуць звуки в горах, але гіркою тугою відлунюють у серцях Івана і Марічки: для них це розлука до осені. Картиною сумного прощання закоханих завершується ця частина.

Запропонувати учням вдома переглянути фрагменти фільму «**Тіні забутих предків**». Слухаючи музику, що звучить у ньому, відчуті неповторну самотність і красу гуцульського фольклору.

Учням, напевно, відомі й пісні українських композиторів, в яких оспівана краса карпатського краю і любов до нього. Серед них — «**Карпатське озерце**» А. Кос-Анатольського, «**Краю рідний**» Н. Галабурди та ін.

На цьому уроці — розучування пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**», що звучала на початку уроку (або на вибір учителя: «**Аркан**» Р. Лижичко; «**На полонині, на верхівці**» Б. Фільц; «**Гуцулочка**» Д. Тухманова). Творче завдання для учнів: скласти добірку пісень про карпатський край для власної фонотеки.

Узагальнити матеріал. Підкреслити, що тема любові до рідного краю виражена у творчості багатьох українських митців — палких патріотів своєї землі.

Запитання та завдання

1. Чим збагатило вас знайомство з творчістю М. Скорика? У чому, на вашу думку, полягає самобутній стиль його музики?
2. Завдяки яким музичним інструментам музика Карпат набуває особливо яскравого колориту?
3. Пригадайте відомі вам пісні про карпатський край. Складіть добірку пісень на цю тематику до власної фонотеки.
4. Дізнайтеся більше про творчість М. Скорика. Послухайте його проникливу «Мелодію» («Високий перевал»), що стала піснею-реквіємом пам'яті жертв голодоморів в Україні. Пісня «Свіча» у виконанні О. Білозір відгукується болем у серці кожного українця.

УРОК 8

Тема. Класика української пісні

Мета: узагальнити уявлення учнів про творчість талановитих українських композиторів-піснярів, майстрів сучасної ліричної й естрадної пісні; підкреслити зв'язок творчості класиків української пісні з народно-пісенними традиціями.

Розвивати емоційно-чуттєву сферу учнів, предметні та міжпредметні компетентності, художньо-образне мислення, творчий потенціал; збагачувати кругозір та слухацький досвід семикласників.

Засобами музичного мистецтва здійснювати патріотичне виховання школярів, формувати ціннісне ставлення до творчості вітчизняних митців, виховувати любов до української пісні, почуття гордості за культуру українського народу.

Орієнтовний план уроку

Вхід до класу під звучання пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**».

Повторення матеріалу попереднього уроку.

Виконання вивчених пісень.

Продовження роботи над піснею «**Край, мій рідний край**» М. Мозгового (або інших вивчених пісень про карпатський край — на розсуд учителя).

Бесіда за темою уроку.

Слухання «**Пісні про рушник**» П. Майбороди, пісень «**Два кольори**» О. Білаша, «**Києве мій**» І. Шамо та ін. — на вибір вчителя. Підспівування.

Презентація творчості В. Івасюка.

Виконання відомих учням пісень В. Івасюка («**Червона рута**», «**Балада про дві скрипки**» та ін.).

Розучування пісні «**Водограй**» В. Івасюка.

Творчий проект.

Узагальнення матеріалу.

Підбиття підсумків уроку.

Вихід із класу під звучання пісні «**Водограй**» В. Івасюка.

Орієнтовний зміст уроку і методичні рекомендації

Пісню ту візьму собі на спомин.
Пісня буде поміж нас.

В. Івасюк

Домінанти уроку

- Творчість українських композиторів-піснярів.
- Сучасна українська лірична пісня
- У витоків вітчизняної естради. В. Івасюк

Увійти до класу під звучання пісні М. Мозгового «**Край, мій рідний край**». Повторити матеріал попереднього уроку. Продовжити роботу над піснею «**Край, мій рідний край**» М. Мозгового (або іншою вивченою піснею про карпатський край), домагатися чистого інтонування мелодії, чіткої дикції, виразного й осмисленого співу. Виконати інші вивчені пісні: «**Україна**» Т. Петриненка, «**Гей ви, козаченьки**» Г. Татарченка тощо.

Запитання:

— Які почуття викликає у вас українська пісня?

— Які українські пісні співають у ваших родинях?

— Пригадайте прізвища відомих вам композиторів-піснярів та пісні, створені ними. Чим вони вам подобаються?

Отже, українська пісенна культура — явище унікальне та яскраве. Українську пісню легко виділити у загальному музичному звучанні. Її мелодійність і краса, щирість і задушевність зворушують до глибини душі. Наче з бездонного джерела народної пісенності черпають українські митці свої прекрасні задушевні мелодії. Минуле століття подарувало українській культурі цілу плеяду талановитих композиторів-піснярів, метрів ліричної пісні, серед яких Платон Майборода, Ігор Шамо, Олександр Білаш, Ігор Поклад, Володимир Верменич.

Запитання:

— Поясніть, чим жанр ліричної пісні відрізняється від інших різновидів музично-поетичної творчості.

У *ліричній пісні* виражаються почуття людини. Вважається, що історія сучасної ліричної української пісні розпочалася з натхненної «**Пісні про рушник**» Платона Майбороди. Зауважити, що більшість пісень митця написані на вірші Андрія Малишка, з яким композитора пов'язувала багаторічна

дружба і співпраця. У творчому тандемі з'явилися незабутні ліричні шедеври — «Пісня про вчительку», «Київський вальс», «Стежина» та ін. Серед найвідоміших пісень Олександра Білаша — «Два кольори» на вірші Дмитра Павличка, «Ясени», «Прилетіла ластівка» на вірші Михайла Ткача та інші перлини сучасної української пісенності. Пісня Ігоря Шамо «Києве мій» є одним із музичних символів нашої прекрасної столиці. Незабутні чудові мелодії Ігоря Поклада («Чарівна скрипка» та ін.). Ці твори стали справжньою класикою української пісні, традиції якої талановито продовжили Володимир Івасюк, Тарас Петриненко, Геннадій Татарченко, Олександр Злотник, Микола Мозговий, Олександр Жилінський, Іван Карабиць.

Зауважити, що прекрасні композиторські мелодії ніколи б не стали нашими улюбленими піснями без високого поетичного слова. Натхненна поезія надає пісням величчю змісту і глибини звучання. Звернення композиторів-піснярів до творчості Вадима Крищенко, Дмитра Луценка, Михайла Ткача, Юрія Рибчинського, Олександра Богачука, Андрія Демиденка, Олександра Вратарьова та інших майстрів слова привело до створення справжніх пісенних шедеврів.

Бесіду ілюструвати пісенним матеріалом (на розсуд учителя), а учнів спонукати до підспівування.

Презентацію творчості **Володимира Івасюка (1949–1979)** також супроводжує звучання і виконання відомих учням пісень митця: «Червона рута», «Балада про дві скрипки» та ін. З творчості В. Івасюка починається історія української естрадної пісні. Його знаменита «Червона рута» стала не лише символом української естради, а й справжнім національним музичним символом. В основі поетичного змісту — стародавня грецька легенда та гуцульське повір'я про чарівну квітку, що зацвітає раз на двадцять років і приносить щастя тому, хто її знайде.

«Володимир Івасюк був одержимий піснею. Він був глибоко переконаний, що наш світ створений для того, аби в ньому лунала музика добра, миру, злагоди між людьми», — говорила Софія Ротару. Джерелами натхнення для композитора завжди були краса його рідної буковинської природи та народна пісня. «...Кожна пісня — це перлина. Я не розумію, як можна вважати себе музикантом або просто культурною людиною і не знати українського фольклору... Для мене український фольклор — підручник, написаний геніальним автором», — зазначав митець.

Учні розучують пісню «**Водограй**» В. Івасюка, одну з найкращих і найвідоміших його пісень. В ній звучать карпатські мотиви, а побудова традиційна для багатьох народних пісень: заспів наспівного характеру змінює запальний танцювальний приспів. Перед розучуванням бажано послухати (переглянути відео) виконання пісні С. Ротару і В. Зінкевичем. Домагатися ритмічного й виразного співу, чіткої дикції у приспіві, який слід вивчити окремо у середньому темпі. Пісня сповнена яскравих барв й життєрадісних образів, оптимістичного світлого настрою.

На жаль, життя талановитого митця трагічно обірвалося в 1979 р. Його загадкова загибель на злеті, у розквіті творчих планів болем відгукнулася у віршах і піснях його друзів. «Івасюк зробив для України набагато

більше, ніж цілі творчі спілки. Масштаб цієї постаті дорівнює Шевченкові», — зазначає Тарас Петриненко.

«*Орфеєм синіх гір*» називав Володимира Івасюка його друг, прославлений український співак Назарій Яремчук. Пам'ять про талановитого пісняра увінчана в назві музичного фестивалю «**Червона рута**», який, починаючи з 1989 р. проводиться в Чернівцях та інших містах України. Пісні В. Івасюка звучать у нашій країні та за її межами, розповідаючи світу про співучий і талановитий український народ. Вони несуть людям «добро, мир і злагоду», як і мріяв славетний український пісняр.

Узагальнити матеріал. Пригадати пісні, що звучали на уроці, які стали класикою української пісні, та їх талановитих творців.

Запитання та завдання

1. Чи можна стверджувати, що джерелом творчості українських композиторів-піснярів є народна пісенність?
2. Як ви розумієте вислів Миколи Гоголя: «Пісні для України — все: і поезія, й історія, і батьківські могили. Хто не пройнявся ними глибоко, той нічого не дізнається з минулого цієї квітучої країни».
3. Поміркуйте, що можна дізнатися про наш народ, познайомившись з піснями українських композиторів. Які з них близькі вам за змістом і характером звучання?
4. Проект: підготуйте музичну класну годину про творчість В. Івасюка.
5. Перегляньте фрагмент музичного фільму «Червона рута. Десять років по тому».

Інтернет-ресурси

- <http://www.youtube.com/watch?v=LQLMYWlh23A> (Олександр Таранець. «Рідна мати моя» — уривок з к/ф «Літа молодії», 1958 р).
- <http://www.youtube.com/watch?v=YAdgqwB-S5c> (Квітка Цісик. «Пісня про рушник» («Рідна мати моя»)).
- http://www.youtube.com/watch?v=wkYbKmDMA_Y (ВІА «Кобза». «Пісня про вчительку» (2007)).
- <http://www.youtube.com/watch?v=BRZfxR8ATgI> («Та й орав мужик край дороги» — Ансамбль бандуристів «Барви України»).
- <http://www.youtube.com/watch?v=6xNx36ZXVm0> (Ігор Шамо. «Києве мій» — В. Лук'янець, П. Бойко)
- <http://www.youtube.com/watch?v=SOKCoBvQWpc> («Водограй». С. Ротару, В. Зінкевич)